

ks. prof. dr hab. Jacek Nowak SAC
Instytut Nauk Teologicznych
Wydział Teologiczny UKSW

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ
KS. JAKUBA ZIEMSKIEGO
„NUPCJALNY CHARAKTER SAKRAMENTU MAŁŻEŃSTWA
I KONSEKRACJI DZIEWIC. STUDIUM ANALITYCZNO-
PORÓWNAWCZE”

Ks. mgr Jakub Ziemiński przedstawił pracę doktorską zatytułowaną „Nupcjalny charakter sakramentu małżeństwa i konsekracji dziewic. Studium analityczno-porównawcze”, Toruń 2021, której promotorem jest ks. prof. dr hab. Krzysztof Konecki.

Na pierwszy rzut oka wydawać by się mogło, że trudno jest porównywać małżeństwo do konsekracji dziewic, ponieważ te dwie rzeczywistości są diametralnie różne. Jednak wyrażenie zawarte w tytule rozprawy – nupcjalny charakter – wskazuje, że te dwa sposoby życia mają wiele cech wspólnych. Wyraźnie stwierdza to chociażby nauka Soboru Watykańskiego II. Małżeństwo wyraża misterium płodnej miłości pomiędzy Chrystusem i Kościołem (KK 11). Natomiast dziewictwo stanowi szczególne źródło duchowej płodności w świecie (KK 42).

„Nupcjalny charakter” ukazuje zaślubiny człowieka z Chrystusem jako Oblubieńcem. W tych dwóch rzeczywistościach chodzi o to samo, mimo iż wyrażają się one w odmiennym sposobie życia.

Dla chrześcijanina, który od momentu chrztu jest przybytkiem Ducha Świętego (1 Kor 6, 19), małżeństwo jest tajemnicą wielką „w odniesieniu do Chrystusa i do

Kościola” (Ef 5, 32). Natomiast Jezus wyjaśnia fundamentalny sens dziewictwa: „są niezdatni do małżeństwa, którzy z łona matki takimi się urodzili; i są niezdatni do małżeństwa, których ludzi takimi uczynili; a są także bezzenni, którzy ze względu na królestwo niebieskie sami zostali bezzenni. Kto może pojąć, niech pojmuje!” (Mt 19, 12). Święty Paweł ukazuje wyższość dziewictwa mówiąc: „Trzeba, aby ci, którzy mają żony, tak żyli, jakby byli niezonaci, (...) ci, którzy używają tego świata, tak jakby z niego nie korzystali. Przemija bowiem postać tego świata” (1 Kor 7, 29. 31). Stąd widać, że małżeństwo jest ukazane jako warunek życia w czasie obecnym, który przemija, jak postać tego świata. Chrystus poucza, że „Dzieci tego świata żenią się i za mąż wychodzą. Lecz ci, którzy uznani zostaną za godnych udziału w świecie przyszłym i w powstaniu z martwych ani się żenić nie będą, ani za mąż wychodzić” (Łk 20, 34-35). Widać z tej wypowiedzi, że dziewictwo już tu na ziemi jest antycypacją zmartwychwstania.

„Nie jest dobrze, żeby mężczyzna był sam” – mówi Księga Rodzaju 2, 18. W królestwie Bożym założonym przez Jezusa pojawia się nowy paradoksalny ideał dotyczący dziewictwa chrześcijańskiego. W czasie pomiędzy Starym Testamentem, kiedy to rodzenie potomstwa było pierwszym obowiązkiem, zapewniającym trwanie Ludu Bożego, a paruzją, kiedy to już nie będzie małżeństwa istnieją w Kościele dwie formy życia, jedna obok drugiej: małżeństwo, przedstawiające tajemnicę Chrystusa i Kościoła, oraz poświęcone Bogu bezżeństwo, które Święty Paweł stawia nad stan małżeński (1 Kor 7, 8. 25-28). Nie chodzi tu o jakieś pogardzanie małżeństwem, lecz o to, aby przeżywać w pełni to misterium zaślubin, którym każdy chrześcijanin już uczestniczy przez chrzest (2 Kor 11, 2) i w ten sposób łączyć się bez reszty z Bogiem po to, aby znajdować sobie już tylko w Nim upodobanie (1 Kor 7, 32-35). W ten sposób potwierdza się prawdę, że postać świata, którego korelatem jest instytucja małżeństwa, ma się ku końcowi (1 Kor 7, 31). Wobec takich perspektyw Apostoł Narodów życzy sobie, ażeby „ci, co mają żony, tak żyli, jakby byli nie żonaci” (1 Kor 7, 29). Wszystko zatem zależy ostatecznie od Boga. Chodzi bowiem o różne i uzupełniające się nawzajem powołania w Mistycznym Ciele Chrystusa. Zarówno w dziewictwie, jak i w małżeństwie „każdy jest obdarowany przez Boga inaczej: jeden tak, a drugi tak” (1 Kor 7, 7).

Problem zawarty w tytule dysertacji jest niewątpliwie trudny, ale równocześnie bardzo interesujący. Należy zatem pogratulować Doktorantowi, a także Promotorowi, zajęcia się tym zagadnieniem.

1. Przedstawienie treści pracy

Praca doktorska zawiera wszystkie części składowe, jakie powinny znaleźć się w opracowaniu naukowym, czyli: wykaz skrótów, wstęp, trzy rozdziały, résumé analityczno-syntetyczne oraz bibliografia.

We wstępie Autor zarysowuje problematykę swojej rozprawy. Wskazuje tu na małe zrozumienie tego zagadnienia w świecie, ale także na niskie zainteresowanie w publikacjach teologicznych.

W pierwszym rozdziale ukazuje znaczenie reformy liturgii dokonanej przez Sobór Watykański II, w odniesieniu do sakramentu małżeństwa i konsekracji dziewic. Ta druga rzeczywistość została bardzo mocno przepracowana i doczekała się przejrzystego obrzędu.

W kolejnym rozdziale Doktorant przedstawia naukę Kościoła dotyczącą sakramentu małżeństwa zawartą w dokumentach Soboru Watykańskiego II, Kodeksie prawa kanonicznego, papieskich wypowiedziach takich jak: encyklika *Humanae vitae*, adhortacje *Familiaris consortio*, *Sacramentum caritatis*, *Amoris laetitia* oraz list apostolski *Mulieris dignitatem*. Analizuje również nauczanie Ojców Kościoła i pisarzy chrześcijańskich: św. Klemensa Rzymskiego, św. Ignacego Antiocheńskiego, Hermasa, Tertuliana, Klemensa Aleksandryjskiego, Orygenesesa, św. Jana Chryzostoma, św. Augustyna oraz św. Piotra Chryzologa. Przedstawia także sam przebieg obrzędu sakramentu małżeństwa.

Trzeci rozdział jest w analogiczny sposób ułożony co drugi, z tym że dotyczy konsekracji dziewic. Analizuje dokumenty Soboru Watykańskiego II, Kodeks prawa kanonicznego, papieskie wypowiedzi: adhortacje *Familiaris consortio*, *Redemptionis donum*, *Vita consecrata* oraz list apostolski *Mulieris dignitatem*. Analizuje również nauczanie Ojców Kościoła i pisarzy chrześcijańskich: św. Metodego z Olimpu,

Afrata, św. Atanazego, św. Ambrożego, św. Hieronima i św. Augustyna. Ukazuje również przebieg obrzędu konsekracji dziewic.

W zakończeniu, czy jak podaje Autor w résumé analityczno-syntetycznym, są zawarte wnioski podzielona na dwie grupy: ogólne i szczegółowe. Podaje także propozycje ewentualnych problemów, którymi należałoby się zająć w teologii.

2. Ocena merytoryczna

Doktorant zajął się trudną problematyką porównując sakrament małżeństwa z konsekracją dziewic, szukając punktów styčných. Przeanalizował wiele dokumentów Kościoła, aby wykazać problem rozprawy, a następnie wyciągnąć bardzo konkretne i interesujące wnioski.

Dostrzega też pewne różnice chociażby w sprawowaniu liturgii dotyczące szafarza, którym jest biskup podczas konsekracji dziewic, ponieważ występuje on jako oblubieniec Kościoła, a dziewica staje się oblubienicą Chrystusa (s. 19-20).

Ks. J. Ziemiński ukazuje, że konsekrowana dziewica zobowiązuje się do odmawiania Liturgii godzin, a małżonkowie są zaproszeni do tej modlitwy Kościoła (s. 41, 83). Liturgia godzin jest prawdziwie głosem Oblubienicy przemawiającej do Oblubieńca (KL 84). Autor dostrzega też pewne podobieństwa w przebiegu samej liturgii, chociażby w stawianych pytaniach dotyczących pełnej wolności przystąpienia do sakramentu czy sakramentale (s. 60, 103).

Wnioski zawarte w zakończeniu są konsekwencją przeprowadzonej wcześniej analizy. Autor zauważa, że sakrament małżeństwa i konsekracja dziewic stanowią dwie formy życia, które są oparte o przymierze Boga z człowiekiem i człowieka z Bogiem. Mimo wszystko w konsekracji dziewic dostrzega się wyraźniejszy obraz zaślubin aniżeli w małżeństwie. W Maryi upatruje Dziewicę i Oblubienicę.

W tak zwanych wnioskach szczegółowych porównuje punkty styczne w obu obrzędach. Wydaje się, że mówienie o świątyni, jako o przestrzeni liturgicznej, jest tu

dość mocno naciągane. Przestrzeń liturgiczną tworzy zgromadzenie, które może celebrować liturgię poza murami budynku sakralnego.

Na s. 117 Doktorant wspomina o liturgii słowa, którą można by się zająć. Recenzent widziałby już w tej pracy możliwość podjęcia tego zagadnienia. W porównaniu obrzędu sakramentu małżeństwa i konsekracji dziewic można było znaleźć też wspólne czytania, które mogą się pojawić w tych dwóch celebracjach:

małżeństwo	konsekracja dziewic
PnP 2, 8-10. 14. 16a; 8, 6-7a	PnP 2, 8-14
Jr 31, 31-32a. 33-34a	Jr 31, 31-37
Rz 12, 1-2. 9-18	Rz 12, 1-13
Kol 3, 12-17	Kol 3, 12-17
1 P 3, 1-9	1 P 3, 1-9
1 J 4, 7-12	1 J 4, 7-16
Mt 5, 1-12a	Mt 5, 1-12a
Mt 19, 3-12	Mt 19, 3-12
J 15, 12-16	J 15, 9-17
J 17, 20-26	J 17, 20-26

(czytania podane wg *Lekcjonarza mszalnego*, t. VII, Poznań 2019, s. 218-251; 262-311).

Szkoda tylko, że Doktorant w swojej pracy nie uwzględnił publikacji Achille M. Triacca „Matrimonio e verginità. Teologia e celebrazione per una pienezza di vita in Cristo”, Libreria Editrice Vaticana 2005.

Należy zauważyć, że praca doktorska od strony merytorycznej jest poprawna, mimo iż dostrzega się pewne braki. Każdy autor jednak ma prawo do ujęcia problematyki według własnego uznania.

3. Ocena metodologiczna

Patrząc na metodologię rozprawy dostrzega się warsztat naukowy Doktoranta. Przez ten pryzmat należy dokonać oceny monografii.

We wstępie Autor podaje metody, którymi chce się posługiwać, a mianowicie analizę dedukcyjną i porównawczą. Trzeba stwierdzić, że Doktorant konsekwentnie stosuje te metody w swojej dysertacji.

Miejscami są bogate przypisy, dzięki którym czytelnik uzyskuje pewne wyjaśnienia lub może sięgnąć do literatury, aby pogłębić własne studium.

Cenne są także podsumowania rozdziałów, które w swej treści różnią się od zakończenia zamykającego całość rozprawy. Doktorant pokazał w ten sposób, że potrafi wyciągnąć wnioski z zagadnień szczegółowych, a ostatecznie z całości badanego materiału.

Mimo walorów pozytywnych Doktorant nie uniknął pewnych potknięć.

We wstępie należy stosować czas przyszły a nie przeszły (por. s. 9), ponieważ ta część pracy zapowiada, co będzie przedmiotem badań.

Należy też zwrócić uwagę na podział pracy. Musi on być w miarę proporcjonalny i jednolity.

Przy podawaniu skrótów dokumentów Kościoła trzeba przyjąć jednolity sposób, ponieważ raz występują one w treści, a innym razem w przypisach (np. s. 30). Dokumenty Kościoła zawarte w skrótach opatrzone są numerami i nie ma potrzeby podawania strony wydania.

W wykazie bibliografii dokumenty i księgi liturgiczne układa się według chronologii powstania, a nie w porządku alfabetycznym.

Mimo pewnych uwag, które można poprawić, trzeba stwierdzić, że dysertację doktorską od strony metodologicznej należy uznać za poprawną.

4. Kwestie do dyskusji

1. Patrząc przez pryzmat eschatologiczny pojawia się pytanie: jakie są różnice pomiędzy sakramentem małżeństwa a konsekracją dziewic?

2. Biorąc pod uwagę eklezjotypiczny charakter kultu maryjnego jest zastanawiające, czy Maryja jest wzorem lub przykładem dla małżonków oraz dziewicy i dlaczego?

3. Na s. 115 Doktorant podaje, że konsekracja dziewic może być składana tylko jeden raz w życiu. To dlaczego nie wyciska ona znamienia (pieczęci) tak, jak chrzest, bierzmowanie czy święcenia? A jak wygląda sytuacja, gdy mniszka zmienia zakon, w którym również jest konsekracja dziewic?

5. Wniosek końcowy

Należy zauważyć, że drobne potknięcia występujące w pracy nie wpływają wprost na ocenę samej rozprawy. Temat określony w tytule dysertacji został umiejętnie opracowany.

Ze względu na trudną problematykę należą się słowa uznania ks. mgr. Jakubowi Ziemiemu. Wpisuje się on w dziedzictwo teologiczne.

Oceniając całościowo rozprawę wnoszę wniosek do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie ks. mgra Jakuba Ziemię do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. prof. dr hab. Jacek Nowak SAC
kierownik

Katedry Teologii Liturgii UKSW

Warszawa, dn. 7 czerwca 2021 r.